
KOLOKVIJ »TEORETSKO-LITERARNI HIBRIDI: O DIALOGU LITERATURE IN TEORIJE«

POROČILO

Lipica, 8.–9. september 2005

Srečanje komparativistov na znanstvenem kolokviju v okviru programa Mednarodnega literarnega festivala Vilenica je postalo že nekakšna tradicija, saj ga je organizatorju – Slovenskemu društvu za primerjalno književnost skupaj s soorganizatorjema Inštitutom za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU in Društvom slovenskih pisateljev – uspelo organizirati že tretje leto zapored. Po besedah Marka Juvana, izrečenih v uvodnem nagovoru letošnjega srečanja, je kolokvij v okviru Vilenice postal pomemben forum komparativistične stroke, »ki omogoča, da se tudi slovenski komparativisti bolj aktivno vključimo v globalno strokovno skupnost in da prav prek tega kolokvija dobimo pomembno možnost, da s strokovno skupnostjo po svetu delimo uvide, izkušnje in predmete svojih raziskav«. Tretji mednarodni komparativistični kolokvij, ki se je odvijal od 8. do 9. septembra 2005 v Poročni dvorani v Lipici, je imel naslov *Teoretsko-literarni hibridi: O dialogu literature in teorije*, vodila pa sta ga Marko Juvan in Jelka Kernev Štrajn. V dveh dneh je na srečanju svoje referate predstavilo trinajst udeležencev. Glede na seznam udeležencev je kolokvij imel tudi precejšnjo mednarodno razsežnost, saj so na njem sodelovali Luca Bevilacqua (profesor francoske književnosti z Università degli studi di Roma Tor Vergata), Erika Greber (profesorica obče in primerjalne književnosti z Ludwig-Maximilians Universität München) ter Stephanos Stephanides (profesor angleške književnosti z nikozijske University of Cyprus). Razpravljalni del srečanja je skoraj v celoti potekal v angleškem jeziku, saj so ga uporabljali vsi udeleženci razen Ivana Verča z Università degli studi di Trieste, ki je govoril slovensko, ter Luce Bevilacqua, ki je svoj referat predstavil v francoščini. Da položaj slovenščine na srečanju ni bil preveč zapostavljen, so organizatorji domiselno poskrbeli za to, da so bili slovenski prevodi referatov pri nastopih projicirani na platno. Diskusijski del srečanja, v katerem so poleg udeležencev kolokvija sodelovali tudi številni zainteresirani iz občinstva, je bil jezikovno še pestrejši, saj se je poleg omenjenih jezikov deloma odvijal še v italijanščini.

Kot sta v predstavitveni brošuri zapisala vodji kolokvija, je bil namen srečanja obdelati oblike sobivanja književnosti in mišljenja o njej, raziskati zgodovino in žanrsko raznovrstnost teoretsko-literarnih hibridov ter stapljanje literarnega in teoretskega aplicirati tudi na raven diskurza – in sicer tako, da so na srečanju sodelovali tako literarni znanstveniki in filozofi kot pesniki in pisatelji. Prav slednja točka (ki se tiče oblike diskurza) se zdi po svoje najbolj drzna in se je tudi zelo posrečila, vsaj glede na diskusijo, ki je bila glede na podobna znanstvena srečanja resnično izjemna – tako po kvaliteti kot po kvantiteti (diskusije, ki so sledile posameznim sklopom predstavitev, so skupaj trajale kar dve uri in pol; to je tudi razlog, da na tem mestu ne morem povzeti celotne diskusije, temveč le njen izbor). Prispevki, prebrani na kolokviju, so se v grobem vrteli okrog sledečih tem: razmerje med filozofijo in poezijo (**Stephanides, Uršič, Snoj, Jovanovski, Bevilacqua**), razmerje med kritiko in literaturo (**Kernev Štrajn,**

Kralj), razmerje med literarno teorijo in literaturo (**Juvan, Snoj, Greber, Matajtaj, Novak**), prevajanje teoretskih in filozofskih konceptov v jezik literature ter avtorefleksija in avtoreferencialnost v literaturi (**Juvan, Jesih**), teorija fragmenta (**Kernev Štrajn**) in vprašanje etike literarnega dela v literarni vedi (**Verč**).

Razpravljalni del kolokvija je uvedel **Marko Juvan** s svojim prispevkom *Dialogi »mišljenja« in »pesništva« ter teoretsko-literarni hibridi: Poskus uvoda*, v kateri je najprej navedel razloge za razpravljanje o naslovni temi, nato pa naštel tipologijo interakcij med pesništvom in mišljenjem, njihove tradicionalne izrazne oblike (fragment, esej, metaliteratura) ter nekatere najprezentativnejše zglede zanje. Teoretsko-literarne hibride je definiral kot posebno podvrsto obravnavane interakcije, ki lahko v polnosti nastopi šele v novejšem času (od romantike dalje), ko se vzpostavijo zanjo nujni pogoji (predvsem avtonomizirani sistem literature ter teorija kot njen metajezik). V zaključku svojega predavanja je razmišljal še o poststrukturalistični matrici literarno-teoretskih hibridov, ki so se razvili s premiki postmoderne dobe, zlasti z omajanjem pojma estetske avtonomije, uveljavljanjem koncepta odprtega dela in dekonstrukcijo razmerja jezik-metajezik.

Stephanos Stephanides je v svojem esejističnem članku *Misliti skozi razpor: Pesniški filozofi in filozofi pesniki* poskušal opisati razhajanja med literaturo, filozofijo in teorijo. Sklicujoč se na ideje Susan Sontag in Alphonsa Lingisa, je izpostavil razpor med filozofom, ki s svojim delom razkriva nedoslednosti in neskladnosti v vzpostavljenem kanonu, ter akademskim literarnim raziskovalcem, »interpretatorjem«, ki se »izogiba tveganjem«. Kot pesnik in profesor angleške književnosti je Stephanides v svoji »apologiji pesništva« izkazal občudovanje prav »izgrednim teoretikom in pisateljem«, ki so izpeljali transformacijo k novim poudarkom v literarni vedi, npr. k vprašanjem postkolonialnosti in medkulturnosti. »Porajajo se nove hegemonije in ortodoksije, ko pridemo do novega kanona in do novega svetovnega reda, ki nosi s seboj nove sile singularnosti in homogenizacije ter čedalje globalnejše izkustvo znanstvene in tehnološke racionalnosti. Žalostno dejstvo v naši kulturi je, da lahko pesnik zasluzi veliko več s pisanjem ali govorjenjem o svojem delovanju kot pa s samo umetnostjo«, je še dodal Stephanides.

Referat **Marka Uršiča** je nosil naslov *O pomenu literarnega diskurza v filozofiji (Nekaj pripomb k Platonovi filozofski poetiki)*. Uršič je pri odnosu med filozofijo in pesništvom izpostavil zloglasni Platonov izgon pesnikov iz idealnega polisa, omenjen v spisu *Država*. Izhodiščni problem Uršičeve razprave je namreč v dejstvu, da je Platon sam izrazil nelagodje ob svoji kritiki pesnikov in kot opravičilo za njihov izgon omenil »neki starodavni spor« med filozofijo in pesništvom. Uršič je s sklicevanjem na H. G. Gadamerja utemeljil, zakaj Platonovo zavračanje pesništva in njegovo analogiziranje pesništva z mimitičnim slikarstvom izhaja iz zgrešene predpostavke, namreč te, da je bistvo pesništva in nasploh umetnosti posnemanje čutnega sveta. Uršič je še pokazal, kako je ta »Platonov lapsus« odkril in popravil že antični (novo)platonizem s Plotinom na čelu. V sklepnem delu svoje predstavitve je Uršič še omenil, da se mu kot esejistu, avtorju nastajajoče tetralogije »filozofskih pogovorov in samogovorov« *Štirje časi*, zdijo blizu filozofsko-literarni hibridi platonskega in novoplatonskega tipa, ki bi jih zaradi dvo- ali večplastnosti njihovega diskurza poimenoval kar »literarizirana filozofija«.

V diskusiji po končanem prvem delu kolokvija je Boris A. Novak najprej izpostavil nekaj točk iz vabila h kolokviju, ki so se mu zdele nesprejemljive (teze o izgubi literarne avtonomnosti, upadu njene relevantnosti na intelektualnem področju, samozadostnosti in nadvladi literarne teorije). Idejo, da je literarna teorija stopila na mesto literature same, je Novak primerjal s Platonovim izgonom pesnikov iz idealne države ter s Heglovo tragično mislijo o odvečnosti umetniških del. Novak je dodal še, da tradicionalne vrzeli med literaturo in literarno teorijo ne bo mogoče nikoli preseči – niti s poskusi omajanja statusa literature in okrepitve samozadostnosti teorije. Jelka Kernev Štrajn je polemizirala z Novakom o tem, kdaj je bila literatura zares avtonomna, kdaj pa ne. Zagovarjala je misel, da literatura ni in tudi nikoli ni bila zares avtonomna – razen v času Homerja, tj. pred Platonom in Aristotelom. Marko Juvan je pojasnil, da teze, zapisane v vabilu, opisujejo vlogo literature v današnji družbi, ki je marginalna v primerjavi z vlogo izpred več desetletij. Krivda za to ni v literaturi, le socialni odziv nanjo je upadel. Lado Kralj je povedal, da nekakšno sovražstvo med obema poloma literarnega življenja (literaturo in njeno kritiko) seveda obstaja, ni pa bil mnenja, da so uvodne besede Marka Juvana in Jelke Kernev Štrajn imele namen poglobljanja tega sovražstva. O avtonomnosti literature je razmišljal v okviru romantične poetike, ko je avtonomnost literature morala obstajati zaradi pesnikovega bežanja pred vsakdanjim svetom. Tomaž Šalamun je ob bok predhodnim govorcem zagovarjal misel, da sta mišljenje in pesništvo vsak po svoje avtonomna. Nesprejemljivo se mu je zdelo, da je nekdo, ki piše filozofsko besedilo, avtonomen, pesnik pa ne. V zvezi s samozadostnostjo teorije nad literaturo pa je omenil kulturni položaj v Sloveniji sredi 70-ih 20. stoletja, ko se je teorija preveč okrepila in takratna generacija pesnikov praktično ni imela svojega prostora v javnosti. Marko Uršič se je v splošnem strinjal s Šalamunom, k vprašanju avtonomnosti pa je dodal, da je moderna umetnost, sploh upodabljajoča, veliko bolj vezana na teorijo kot starejša. Vendar niti filozofija ni več tako samostojna, saj je čedalje bolj odvisna od ostalih humanističnih panog, umetnosti in znanosti. Stephanos Stephanides se je navezal na Tomaža Šalamuna in razmišljal o tem, kako je na akademski ravni obravnava same poezije žal zapostavljena zaradi teoretskih vprašanj o njenem statusu in njenih razmerij do drugih oblik izražanja. Njegovo mnenje je bilo, da se je institucionalizirana obravnava literature preveč izgubila v teorijah in pozabila na literaturo samo, vzroka za to pa ne vidi le v razmerju med literaturo in filozofijo, temveč v sami družbi oz. kulturi, ki je okupirana z iskanjem bistva literarnega.

Drugi del kolokvija je začel **Vid Snoj** s prispevkom o Schleglovem *Pogovoru o poeziji* in Platonovem *Simpoziju*. Friedrich Schlegel je pri obravnavi zgodovine dialoga literature in teorije v moderni dobi bistvenega pomena, saj je imel pri romantičnem seganju teorije po literarnih predstavivnih načinih vlogo pionirja. Snoj je osrednji del referata namenil Schleglovemu spisu *Pogovor o poeziji* iz leta 1800, natančneje njegovim vzporednicam s Platonovim *Simpozijem*. Snojeva primerjava obeh filozofov je pokazala, da je podobnost med njunima spisoma bolj oblikovne narave, z vsebinske plati pa se pri Schleglu izrisuje temeljito drugačen položaj pesništva kakor pri Platonu. Schlegel ima pesništvo predvsem za »privilegirani prostor prikazovanja Absolutnega«, kar je eden od razlogov, zakaj je Schleglov *Pogovor o poeziji* »eden temeljnih kamnov prihodnjega 'dialoga med literaturo in teorijo'«.

Z obdobjem romantike je ostal povezan tudi naslednji prispevek *Samozavedanje in problem njegovega prenosa v poezijo pri Novalisu* avtorice **Alenke Jovanovski**. Njen namen ni bil govoriti o samih literarno-teoretskih hibridih, pač pa – na primeru Novalisovih *Himen nôči* in izbranih Fichtejevskih študij – o njihovem delovanju. Iz fichtejevskih študij, ki so kritika epistemološkega realizma, je Alenka Jovanovski izbrala tiste, ki se ukvarjajo s problemom samozavedanja in biti, nato pa je z ustreznimi analogijami poskušala to filozofijo evocirati na Novalisove *Himne*. »Analogije *Himen nôči* so simbolna prezentacija biti, zato *Himne nôči* ne le da simbolično govorijo o biti, temveč tudi evocirajo bit,« je povzela avtorica. To se dogaja na tistih mestih v *Himnah*, kjer se deskriptivni govor transformira v performativnega. *Himne* tematizirajo samozavedanje s pomočjo semantične mreže simbolov, ki se v peti *Himni* prepletejo do točke, ko semantični material eksplodira v »nezamejeno« in »neizrekljivo«. »Izkustvo neizrekljivega pa je pri Novalisu izkustvo noči,« je svojo interpretacijo Novalisa sklenila Alenka Jovanovski.

Soorganizatorica kolokvija **Jelka Kernev Štrajn** je nastopila z referatom *Žanr kot odsotnost žanra*, kjer se je spraševala predvsem, kakšen je bil razvoj fragmentarne pisave v 19. stoletju (oz. od zgodnje romantike dalje) do modernega fragmenta, kakršen se pojavi v 20. stoletju. V svojem referatu je predstavila tudi historiat teorij fragmenta, od navidez protislovnih definicij Friedricha Schlegla iz njegovih zapisov v časopisu *Athenäum* prek Hegla in Nietzscheja do Heideggra in de Mana. Ob bok vprašanju, v čem se kritiški jezik razlikuje od literarnega, je avtorica kot najustreznejši odgovor ponudila prav fragment, ker se »zaradi svoje usodne povezanosti z molkom po eni strani kaže kot tista diskurzivna oblika, za katero je mogoče reči, da se nahaja na meji med vsakdanjo govorico in poezijo, po drugi strani pa ga zaradi sorodnosti z alegorijo in alegorezo [...] lahko proglasimo za tipično kritiški žanr«.

Diskusija ob koncu prvega dne kolokvija se je vrtela večinoma okrog teorije fragmenta in teoretikov zgodnje nemške romantike. Marko Uršič je najprej pripomnil, da se ob razpravljanju o romantični estetiki, Schleglu in Novalisu po njegovem mnenju ne sme pozabiti na Schellinga, ker je vplival tako na Schlegla in Novalisa kot tudi na Hegla. Za jedro problema med filozofijo in poezijo pa je izpostavil pojem resnice, ki so se ga dosednji razpravljalci izogibali. Jelka Kernev Štrajn je dodala, da zraven sodi še problem fikcionalnosti. Boris A. Novak je polemiziral z Jelko Kernev Štrajn in izrazil dvom v, kot se je izrazil, »ideologijo teorije fragmenta«, ki jo je zaznal v njenem referatu. Zanimal je idejo o tem, da bi bil modernizem *a priori* in v celoti fragmentarističen. Tudi po mnenju Marcella Potocca sodobna poezija ni fragmentarna – skliceval se je na poezijo svoje, tj. mlade generacije pesnikov, kjer se ne da najti poezije fragmenta, pač pa povedno in celo pripovedno poezijo. Vid Snoj je v povezavi z Uršičevimi premišljevanji in ob rob debati o celovitosti fragmenta opozoril na večpomenskost besede fragment: eno je enota znotraj besedila, s čimer se je ukvarjala dekonstrukcija, in se lahko imenuje tudi detajl; drugo pa je fragment kot literarna zvrst, ki ne pozna celote literarne enote v pravem pomenu. Pesnika, ki sta prisostvovala kolokviju, Milan Jesih in Tomaž Šalamun, sta ob tem pojasnila še svoj odnos do fragmenta oz. njegovo uporabo v svoji poetiki. Jesih je pojasnil, da je on bolj kot fragmente pisal krajše pesmi, imenovane miniature. Šalamun pa je priznal, da kdaj piše fragmente in da ga osuplja, kako mu z nekaj besedami uspe odpreti popolnoma novo pesniško pokrajino. Proti koncu

debate se je oglasil tudi Luca Bevilacqua, ki je prisotne nagovoril v italijanščini in spregovoril o fragmentih pri Mallarméju. Poudaril je, da Mallarmé ni pisal fragmentov, saj je bil nasprotnik objavljanja nedokončanih stvari in je svojo zbirko zasnoval kot celoto. Mallarméjeva poetika zato ni poetika fragmenta, pač pa poetika tišine, je sklenil Bevilacqua. Lado Kralj je nato omenil še Klotzevo študijo o zaprti in odprti formi drame, kjer avtor obširno govori o odnosu fragmenta do celote. V odprti drami fragment poskuša zajeti ves svet, medtem ko v zaprti drami nima take vloge, ker je sama drama izrez iz celotnega sveta. Debat o fragmentu je sklenil Marko Juvan s pripombo, da fragment ni priljubljen le v nemški ali francoski romantiki, temveč je bil priljubljen še marsikje drugje, npr. v epski poeziji: Puškinov *Jevgenij Onjegin* npr. vsebuje nekakšne »simulacije fragmentarnih principov«.

Zadnji dan kolokvija je z referatom *Tudi o prvi osebi ednine* kot prvi nastopil **Milan Jesih**. Govoril je o načinu in o fazah pisanja pesmi ter o tematski, formalni in leksikalni plati svoje poezije. Za njim je prišla na vrsto **Erika Greber** s prispevkom *Ljubezenska pisma med teorijo in literaturo: Zoo* ali pisma ne o ljubezni, *roman v pisnih Viktorja Šklovskega*. Pri tem romanu gre za radikalno inovacijo tradicionalnega romana v pisnih oz. za njegovo metafikcijsko predelavo. Erika Greber se je najprej posvetila epistolarnim konstelacijam tega romana, pri čemer je izpostavila njegovo prehajanje med teorijo in literaturo, prehajanje med fikcijo in življenjem ter vzpostavljanje medkulturnega dialoga med Rusijo in Evropo (Šklovski je roman napisal v Berlinu v letih 1922–1923). V nadaljevanju se je Erika Greber posvetila pregledu naslovnice, naslovne strani in strani s posvetilom, pri čemer je našla vrsto medkulturnih in medbese-dilnih elementov, ki se skladajo s samo vsebino romana. Sploh uvodniki, ki spremljajo vsako pismo v romanu, so se ji zdeli kompleksen pojav, saj gre za neke vrste parabesedila, ki jih je Erika Greber – izhajajoč iz teze, da Šklovski kombinira način povzemanja iz klasičnih romanov s fiktivnim urednikom iz pisemskega romana – imenovala kar *parapisma*.

Lado Kralj je v svojem referatu predstavil problem, viden že v samem naslovu njegovega besedila: *Literarna kritika v pisateljevem dnevniku: dokument ali fikcija?* Kralj si je za predmet svojega prispevka izbral tri dnevnike iz 20-ih in 30-ih let 20. stoletja: Bartolovega, Grumovega in Kosovelovega. Ti dnevniki že sami po sebi tvorijo t. i. »naratološki problem« s tem, da je v njih meja med dokumentarnim in literarnim fluidna, da gre skratka za fikcionalizirane dnevnike. Glavni problem pa se skriva v literarni kritiki, ki se pojavlja v teh treh dnevnikih. Kralj je izpostavil tezo, da kritiški zapisi v dnevnikih kažejo težnjo po fikcionalizaciji dnevnika, pri vsakem od prvoosebni pripovedovalcev dnevnikov pa je po njegovem mnenju opazna tudi posebna psihološka pozicija, skladna s pisateljem, ki piše dnevnik.

Prispevek **Luca Bevilacqua** z naslovom *Henri Michaux proti literaturi: Silovitost in šibkost literarnega ustvarjanja v Michauxovi pesniški imaginaciji* je obravnaval Michauxovo zbirko *Les Rêves et la jambe – Essai philosophique et littéraire*. Že podnaslov zbirke opozarja na mešanje filozofije in literature, torej na hibridno obliko pisanja. Bevilacqua je iz analize izbranih odlomkov izpeljal tezo, da je za Michauxov slog najustreznejši izraz *antiliteratura*, in sicer zato, »ker je njegovo celotno ustvarjanje neposredna kritika samega pojma literatur-a. A tudi zato, ker gre za delo dvajsetega stoletja, ki je nekaj povsem novega in

drugačnega od katerega koli predhodnega ali prihodnjega dela. [...] [P]esnikov cilj ni samo pisanje verzov, ampak tudi odločen teoretski prispevek,« je svoje razmišljanje sklenil Bevilacqua.

Diskusijski del je tokrat uvedla Katarina Šalamun Biedrzycka, ki je kot poznavalka Grumovih dnevnikov oporekala tezi Lada Kralja o fikcionalizaciji Grumovih dnevniških zapisov, predstavila pa je tudi svojo razlago odlomka iz Kosovelovega dnevnika iz leta 1925, kjer le-ta kritično govori o Vidmarjevi reviji *Kritika*. Na Kraljev referat se je odzval tudi Marko Uršič. Razmišljal je o pisateljevem 'jazu' in njegovem odnosu do literarnega subjekta dnevnika. Če pristanemo na fikcionalnost dnevnika, lahko isto trdimo tudi za pismo in ostale sorodne zvrsti – kar bi v postmoderini govorici pomenilo, da pisateljski 'jaz' v resnici ne obstaja, ker se pri vsaki zvrsti vselej skonstruira svoj literarni subjekt. Marko Juvan je povzel vse štiri v tretjem delu kolokvija prebrane razprave: gre za modernistično protislovnost subjekta, ki se kaže tako pri Michauxu, Šklovskem, fikcijskem subjektu dnevnikov kot tudi v Jesihovi avtopoetični refleksiji. Za tem je sledila še krajša debata o Michauxu, v kateri so sodelovali Stephanos Stephanides, Luca Bevilacqua, Ivan Verč in Boris A. Novak.

Vanesa Matajč je na kolokviju predstavila svojo pregledno študijo *Interakcije literature in teorije od romantike do moderne: Funkcija interakcije v vzpostavljanju modernosti*, v kateri je na izbranih primerih zagovarjala tezo, da je novoveška ideja modernosti motivirala čedalje bolj uzavešeno interakcijo literature in teorije od romantike do moderne. Kot najdoslednejšo izpeljavo paradoksalne samogotovosti romantičnega subjekta in z njo interakcije literarnega in filozofskega/teoretskega diskurza je tako navedla Nietzschejevo refleksijo zloma metafizičnih sistemov in paradoksa ideje modernosti.

Ivan Verč je v prispevku *O etiki in o njenem prevajanju v jezik književnosti* spregovoril o etiki literarnega dela in njenim izginotjem iz literarne vede v 20. stoletju in se s tem razmišljanju o povezavi filozofije in pesništva približal z vidika etike. Ob razmisleku o zgodovini literarne vede je Verč zatrdil, da se literarna veda etiki vse do 20. stoletja ni nikoli odpovedala. Etika je pripovedovala o sebi na specifičnem področju literarne vede in njen jezik ponuja, po Verčevem prepričanju, »še veliko 'neizrabljenih' možnosti«. »Ti parcialni opisi nam danes pripovedujejo zgodbo o tem, da je bila književnost [...] sposobna udejanjiti etični odnos do sebe in drugih ne z izjavljeno sentenco, ampak s konkretnim dejanjem ubeseditve,« je še dodal Verč.

Komparativistični kolokvij je zaokrožil prispevek **Borisa A. Novaka** *Drevo in ovijalka: prilika o razmerju med poezijo in teorijo*. Kot pove že naslov referata, si je Novak za izhodišče svojega razmišljanja o razmerju med literaturo in teorijo sposodil razsvetljensko priliko, ki poezijo prisposodablja z drevsom, teorijo pa z ovijalko, ki raste ob njem. Prispodoba je enostavna: literatura ima tu vlogo živega organizma s svojim lastnim temeljem, teorija pa je sekundarna, nima svojega lastnega temelja, temveč parazitira na literaturi. Ta prispodoba velja za tradicionalno in staromodno, vendar se, kot je zatrdil Novak, glede na ambicije teorije, da bi prerasla literaturo, z njo sam pravzaprav strinja. Akademsko literarna teorija zadnjih desetletij namreč imitira literaturo in se obnaša, kot da ima svoje lastne temelje. Novak je, podobno kot pred njim že Stephanides, izrazil prepričanje, da v akademski sferi kot v družbi nasploh obstajajo velike simpatije do literarne teorije, zaradi česar je seveda zapostavljena sama litera-

tura. Po Novakovem mnenju je težava odnosa med literaturo in teorijo v tem, da literatura lahko živi brez teorije, teorija pa brez literature ne more, čeprav se sodobnim teoretikom zdi, da lahko. »Tisti literarni teoretiki,« je neprizanesljivo nadaljeval Novak, »ki nekritično razglašajo, da je njihova teorija zamenjala poezijo, naj opustijo pridevnik *literarni* v imenu svojega poklica in naj postanejo teoretiki *kar tako*, naj pišejo zgolj teorijo.« V drugem delu svojega referata se je Novak osredotočil na zgled plodnega soobstoja poezije in teorije – in sicer na pesniško delo Paula Valéryja, za katerega je Novak povedal, da je spajal poezijo z intelektualnim delovanjem bolj kot kateri koli drugi pesnik v zgodovini literature in da je ponovno odkril pojem poetike, kot jo dojemamo še danes. Z analizo izbranih Valéryjevih fragmentov je Novak opredelil smoter poezije (»Pesnike potrebujemo zato, da izrazijo stvari, ki se jih drugače ne da ubesediti«), hkrati pa s pomočjo Valéryjeve pesmi v prozi *Angel* odgovoril še na osrednje vprašanje kolokvija, tj. na razliko med pesnikom in literarnim teoretikom: »Kar je za pesnika bolečina, je za kritika zgolj vprašanje.«

Pred iztekem kolokvija je potekala še diskusija na referate iz zadnjega, četrtega dela kolokvija. Stephanos Stephanides je v svojem razmišljanju poskušal povezati Verčev in Novakov referat s tem, ko je v Novakovem referatu izpostavil sklepno idejo o pesniški bolečini; ko je govora o bolečini, je menil Stephanides, imamo vselej opraviti z etiko, ki pa je bila tema Verčevega referata. Darja Pavlič, za njo pa tudi Jelka Kernev Štrajn in Vid Snoj, so izrazili dvom v smiselnost primerjave poezije z drevesom oz. v razumevanje literature kot organizma. Vid Snoj pa je poudaril dve točki, v katerih se je z Novakovim razmišljanjem strinjal: prva je bila ta, da je literatura nedvomno pred teorijo; druga pa je bila Novakov protest proti pretiranemu stremljenju oz. narcisoizmu literarne teorije. V odgovoru na zastavljena vprašanja je Novak pojasnil, da si želi, kar zadeva razmerje med poezijo in literarno teorijo, malce več skromnosti in ponižnosti. Pesniki so morda vase zagledani, vendar so postavljeni v prostor družbene šibkosti. Kar zadeva očitek o organizicizmu uporabljene prisposodbe, pa je Novak odgovoril, da si jo je izposodil iz razsvetljenstva, uporabil pa jo je zgolj zato, ker so ga, kot je izpostavil že v diskusiji takoj po začetku kolokvija, zmotile nekatere »tendence v samem vabilu kolokvija« in je čutil potrebo, zaostri to vprašanje, kakor sicer sam ne misli tako slabo o teoriji. V nadaljevanju razpravljanja o organizicizmu poezije pa je še dejal, da je poezija organska zadeva, ker se piše telesno in obenem z vsemi razsežnostmi zavesti: »Poezija ni nekaj iracionalnega, vsebuje vse razsežnosti – od podzavestnih do povsem racionalnih. V tem smislu je pisanje poezije eden največjih intelektualnih naporov. Poezija ni megljena stvar, je skrajno precizna, a večpomenska. Poezija je zmeraj tudi neka določena teorija.« Tomaž Šalamun je nato izrazil zadovoljstvo nad tem, da je debata dosegla neko pomiritev stališč, in v potrditev Novakovih misli še poudaril, da je pesnik v sodobni civilizaciji izjemno ranljiv, česar se literarna teorija nikakor ne zaveda. Lado Kralj pa je izpostavil mnenje, da je zadnjih dvajset, trideset let teorija vedno hitrejša, vedno več je avtoreproduktivizma, vedno hitreje se pojavljajo nove teorije, ki korigirajo prejšnje ali pa rastejo iz njih. Ta rast je po Kraljevem mnenju popolnoma prehitra, vendar jo tisti, ki se z literaturo ukvarjajo na univerzitetni ravni, morajo spremljati po službeni dolžnosti, ker je to konec koncev razlog njihovega početja: študentje potrebujejo orodje, s katerim se bodo lotili preučevanja literature. »Vendar študentje ne berejo več, ker postaja teorija povsem zadostna. [...] Nesorazmerje

med literaturo in teorijo je problem literarne vede in sociologije literature,« je povedal Kralj in s tem nakazal problem, s katerim se bo morda treba soočiti na katerem od prihodnjih srečanj.

Jelka Kernev Štrajn je v sklepnem nastopu domiselno zaokrožila srečanje s tem, ko je sklepno diskusijo kolokvija zaključila s citatom Susan Sontag o eroticizmu umetnosti iz zaključka znamenitega eseja *Proti interpretaciji*, ki ga je kot vir omenjal že Stephanos Stephanides v začetnem delu razprav.

Mednarodni komparativistični kolokvij je tako znova uresničil svoje poslanstvo, saj so letos bolj kot kdaj koli prej pisatelji, pesniki, komparativisti, raziskovalci nacionalnih književnosti in filozofi iz različnih delov Evrope demokratično delili svoje ideje ter z živahno izmenjavo mnenj in stališč omajali marsikatero okorele stereotipe, ki jih sicer gojijo/-mo eni o drugih. Prispevki z znanstvenega srečanja *Teoretsko-literarni hibridi: O dialogu literature in teorije* bodo izšli v posebni tematski številki *Primerjalne književnosti*, ki bo izšla spomladi 2006. Program kolokvija in obsežni povzetki predavanj pa so že od začetka kolokvija dostopni na spletnih straneh Slovenskega društva za primerjalno književnost (<http://www.zrc-sazu.si/sdpk>).

Matjaž Zaplotnik

November 2005